

ПСЕВДОЯДРО У РІВНИННИХ БУКОВИХ ЛІСАХ

І ЙОГО ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ І ВАРТІСТЬ ДЕРЕВИНИ

Проблема псевдоядра у бука привертала увагу здебільшого деревознавців. Вони наголошували переважно на фізико-механічних властивостях деревини зони псевдоядра. Начебто псевдоядро зберігає високі механічні властивості десятки і навіть сотні років, незважаючи на наявність у ньому грибної інфекції. Деревина псевдоядра без загнивання відрізняється від здорової деревини бука значно меншим водопоглинанням і зменшує просочування антисептиками, зниженою міцністю при розтягуванні вздовж волокон і меншим опором ударному згину, а також меншою здатністю до згинання, що викликає підвищений брак при гнутті. Суттєвого зниження фізико-механічних властивостей деревини в зоні псевдоядра не помічено. Грунтовних досліджень про появу несправного ядра у деревних порід не проводилось, і нині немає єдиної думки з цього приводу. Деякі дослідники вважають, що несправне ядро здебільшого спричиняється дереворуйнівними грибами, які проникають у стовбур через механічні пошкодження, незарослі сучки і являє собою початкову стадію гниття. Інші автори заперечують грибне походження псевдоядра і пов'язують його виникнення з порушенням руху води по стовбуру і проникненням у судини через відмерлі сучки більшої кількості повітря. Німецькі лісівники причиною утворення несправного ядра у бука також вважають порушення режиму водного живлення дерева, яке виникає при транспортуванні води на значну висоту за слабого розвитку крони дерева. На нашу думку, справедливим є погляд Л.М.Перелигіна, начебто утворення псевдоядра може бути викликане різними чинниками, що можуть діяти і сумісно.

Важливою складовою частиною цієї проблеми є вивчення динаміки розвитку псевдоядра, його впливу на сортиментну структуру і вартісну оцінку букових деревостанів з позицій оптимізації періоду їх вирощування. Наші дослідження щодо цього були зосереджені в східній рівнинній частині ареалу бука лісового, а саме в деревостанах Березанського ДЛМГ і Бучацького ДЛГ у Тернопільській області, Рогатинського ДЛГ Івано-Франківської області. Закладено 39 пробних площ, зрубано 356 модельних дерев. Матеріали польових досліджень опрацьовувались на ПК з використанням програмного забезпечення "Перта" кафедри лісової таксації Національного аграрного університету.

Вік досліджуваних насаджень від 35 до

130 років. Типи лісу — свіжі та вологі дубово-грабові бучини. Встановлено, що поява псевдоядра на різних висотах залежить від віку дерев (рис. 1). У насаджених віком до 70

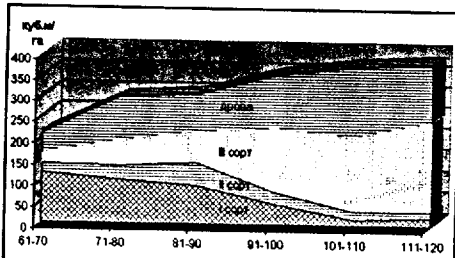

років псевдоядро зустрічається у 12-15% дерев. Із зростанням віку частка дерев із несправним ядром збільшується. В діапазоні 71-90 років такі стовбури становлять 55-60%. Уже з 91р. — 90-96%. При цьому найчастіше псевдоядро спостерігається на висоті 3 м. Помічені також поодинокі випадки відсутності несправного ядра на пні і його наявність у розташованих вище частинах стовбура. Здебільшого псевдоядро поширюється в напрямку від крони до комлевої частини стовбура. Місцями його утворення найвірогідніше можуть бути незарослі сучки, розвилки. Сприяють поширенню несправного ядра також серцевинні тріщини.

Простежується певна закономірність появи псевдоядра залежно від діаметра дерева. Так, у насадженнях Бучацького ДЛГ серед дерев бука з діаметром до 28 см лише 18% мають псевдоядро, а в дерев товщиною 28,1 см і більше — 75,5%.

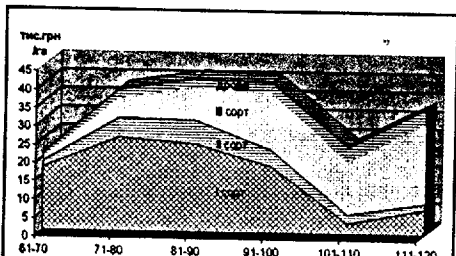
Товарна (сортно-сортиментна) структура букових насаджень, що визначалась шляхом сортиментації модельних дерев (ГОСТ 9462-88). При цьому передбачалась градація лісоматеріалів на сорти, враховуючи вади деревини, зокрема гниль псевдоядра на будь-якій стадії розвитку. Це, власне, є результативним економічним показником вирощування букових деревостанів. Встановлено, що сортно-сортиментна структура букових насаджень змінюється з віком (рис. 2). Простежується тенденція зменшення частки деревини I сорту і зростання частки сортиментів III сорту, особливо в деревостанах віком понад 90 років. Якщо вихід несправного ядра помічався на один з торців сортименту і перевищував його граничні норми, то лісоматеріали I сорту пере-

Бука лісовий належить до без'ядрових видів, які не мають обов'язкового, "справного ядра", властивого дубу, ясену, в'язу, акації білій та іншим середньовіковим, пристигаючим і особливо близьких до віку стиглості частина стовбурів бука містить зону темнозабарвленої деревини, яку називають "несправним" ядром, або псевдоядром.

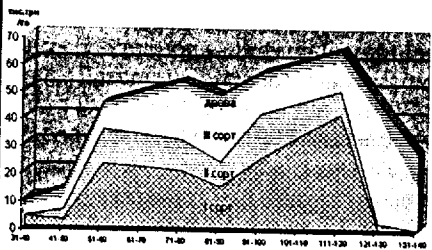

Зміна запасів ліквідної деревини та її сорто-сортиментна структура у вікових групах бука лісового

водились згідно ГОСТу в 2-й, 3-й сорт і у дрова. За умови виходу ядра на два торці лісоматеріали належали тільки до 3 сорту, а за перевищення граничних параметрів — до дров'яних сортиментів. Тому в віці 61-90 років частка ділової деревини I сорту в запасі ліквідної деревини становить 30-56%, а після 100 років — лише 3-5%, частка деревини III сорту зростає з 12 до 55%. Вартість ліквідної деревини як у цілому, так і в розрізі

Вартість ліквідної деревини у вікових групах бука лісового (Рогатинський ДПЛГ)

Вартість ліквідної деревини у вікових групах бука лісового (Бережанський ДПЛМГ)

сортів змінюється з віком (рис. 3, 4). До 100 років найбільшу частку в загальній вартості ліквідної деревини займають сортименти, що виходять з крупної ділової деревини I сорту (фанерний краж і пиловочник). Після 100 років, із зменшенням долі деревини I сорту, спостерігається зменшення як її вартості, так і вартості ліквідної деревини.

Отже, зростання з віком появи псевдо-ядра в бука приводить до суттєвого зниження частки найціннішої ділової деревини I сорту в загальній кількості і вартості ліквідної деревини після 100-річного віку. Це необхідно враховувати за оптимізацією періоду цільового вирощування бука лісового в східній рівнинній частині його ареалу.

**В.І.Парпан, Ю.І.Гайда, Р.М.Вітер,
Т.В.Кухарський, В.В.Трентовський**

ВИВЧАЄМО СПАДЩИНУ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО

Сьомі Погребняківські читання "Лісівницькі дослідження в Україні на початку третього тисячоліття" проходили 17-19 жовтня 2001 року в Києві у Національному аграрному університеті, в них брали участь представники Держкомлісгоспу України, Національної Академії наук України, Української академії аграрних наук, Українського державного лісотехнічного університету, Національного аграрного університету, Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства НАУ, Українського науково-дослідного інституту лісового господарства і агролісомеліорації, Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва, Харківського державного аграрного університету, Інституту екології Карпат НАНУ, Національного ботанічного саду ім. Гришка НАНУ, інших навчальних закладів та наукових установ, студенти, аспіранти, магістранти.

Під час пленарного і секційних засідань заслухано 26 наукових доповідей і повідомлень.

У наукових доповідях на пленарному засіданні заступника голови Держкомлісгоспу України М.М.Ведмеда, проректора з наукової роботи УкрДЛТУ професора Г.Т.Криницького, директора УкрНДЛГА доктора сільськогосподарських наук В.П.Ткача, директора УкрНДГірського лісівництва професора В.І.Парпана, завідувача кафедри лісівництва НАУ доцента О.Г.Бабича було окреслено сучасний стан лісівничої науки та перспективи її розвитку, наукове та кадрове забезпечення лісової галузі, ролі лісової типології та наукових ідей академіка П.С.Погребняка в сучасному лісівництві.

Учасники конференції відвідали Тернівський досвідно-виробничий держлісгосп, де ознайомилися з виробничою базою підприємства.

Учасники сьомих Погребняківських читань ухвалили:

1. Наступні, восьмі Погребняківські читання провести на базі Харківського державного аграрного університету і Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації (Харків, вересень-жовтень 2002 року).

2. Забезпечити опублікування наукових матеріалів, підготовлених до сьомих Погребняківських читань, у двох виданнях "Наукового вісника НАУ" (оргокомітет, жовтень-грудень 2001 р.)

3. Запропонувати викладачам вузів лісівничого профілю провести зі студентами бесіди, "круглі столи", семінари, дискусії тощо, присвячені вивченню наукової спадщини видатного вченого і педагога — академіка П.С.Погребняка.

4. Рекомендувати вченим радам лісогосподарських факультетів забезпечити розробку та затвердження Положення про академічну групу ім. академіка П.С.Погребняка та стипендію його імені.

5. Рекомендувати Президії Лісівничої академії наук України, закладам освіти і науки ширше висвітлювати наукові здобутки академіка П.С.Погребняка під час проведення профорієнтаційної роботи, а також у просвітницьких акціях серед працівників лісової галузі.

6. Зважаючи на не цілком задовільний сучасний стан і недостатній науково-методичний рівень розробки окремих Державних стандартів з лісівництва та лісорозведення, рекомендувати Держкомлісгоспу України ініціювати їх перегляд та подальше опрацювання, залучивши до цієї роботи працівників навчальних закладів і наукових установ лісового профілю.

7. Рекомендувати головам спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій (Г.Т.Криницький, А.А.Строчинський, В.П.Краснов) вивчити питання про доцільність внесення змін до номенклатури наукових спеціальностей лісівничого спрямування та інструктивних положень і підготувати відповідні пропозиції до ВАК України.

8. Враховуючи особливості організації території природозаповідного фонду, порушити клопотання перед Міністерством України про необхідність найближчим часом розробки та затвердження науково-методичних рекомендацій для складання "Проекту природоохоронної діяльності заповідника".

**Віктор МАУПЕР,
Анатолій СТРОЧИНСЬКИЙ,
Олександр БАБИЧ,
Національний аграрний університет.**

